

महाराष्ट्र शासन
महिला व बाल विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक-माविम-२०२३/प्र.क्र.११/का-१०
नविन प्रशासन भवन, तिसरा मजला,
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०००३२.
दिनांक- २६ ऑगस्ट, २०२४.

संदर्भ:-

- १) महिला व बाल विकास विभाग, शासन निर्णय क्र.माविम-२००२/प्र.क्र.१०६/का-१०, दि.०५.०२.२००७.
- २) महिला व बाल विकास विभाग, शासन निर्णय क्र.माविम-२०१६/प्र.क्र.६७/का-१०, दि.०८.०१.२०१९.
- ३) महिला व बाल विकास विभाग, शासन निर्णय क्र.माविम-२०१६/प्र.क्र.६७/का-१०, दि.०४.०१.२०२१.

प्रस्तावना-

आंतरराष्ट्रीय कृषी विकास निधी (IFAD) सहाय्यित "नव तेजस्विनी- महाराष्ट्र ग्रामीण महिला उद्यम विकास प्रकल्प" (Nav Tejaswini- Maharashtra Rural Women's Enterprise Development Project) महिला व बाल विकास विभागाच्या वतीने महिला आर्थिक विकास महामंडळामार्फत राबविण्यास संदर्भाधीन दि.८.१.२०१९ व दि.४.१.२०२१ च्या शासन निर्णयान्वये मान्यता देण्यात आली आहे. आंतरराष्ट्रीय कृषी विकास निधी (आयफॅड) सहाय्यित "नव तेजस्विनी- महाराष्ट्र ग्रामीण महिला उद्यम विकास प्रकल्प" च्या केंद्र शासन व आंतरराष्ट्रीय कृषी विकास निधी (आयफॅड) यांच्यामधील वित्तीय करारावर (Financing Agreement) आणि महाराष्ट्र शासन व आंतरराष्ट्रीय कृषी विकास निधी (आयफॅड) यांच्यामधील प्रकल्प करारावर (Project Agreement) दि.२२.१.२०२१ रोजी स्वाक्षरी झालेली आहे. त्यानुसार सदर प्रकल्प दि.२२.१.२०२१ पासून महिला आर्थिक विकास महामंडळामार्फत राबविण्यात येत आहे.

२. जेंडर ट्रान्सफॉरमेटीव्ह मॅकॅनिझम (Gender Transformative Mechanism- GTM) च्या अंमलबजावणीसाठी केंद्र शासन व IFAD यांच्यामध्ये सुधारित वित्तीय करार (Financing Agreement) दि.१०.११.२०२२ रोजी झालेला आहे. त्यानुसार आंतरराष्ट्रीय कृषी विकास निधी (आयफॅड) कडून जेंडर ट्रान्सफॉरमेटीव्ह मॅकॅनिझम (Gender Transformative Mechanism- GTM) उपक्रमाकरिता \$५.२५ मिलियन इतके अतिरिक्त अनुदान (ग्रॅंट) मंजूर करण्यात आला आहे. त्यानुषंगाने जेंडर ट्रान्सफॉरमेटीव्ह मॅकॅनिझम (Gender Transformative Mechanism- GTM) उपक्रम राबविण्यास मान्यता देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय-

आंतरराष्ट्रीय कृषी विकास निधी (आयफॅड) मार्फत जेंडर ट्रान्सफॉरमेटीव्ह मॅकॅनिझम (Gender Transformative Mechanism- GTM) उपक्रमाकरिता \$५.२५ मिलियन (रु.४२.०० कोटी) इतके अनुदान (ग्रान्ट) स्वरूपात मंजूर करण्यात आले आहे, ही बाब विचारात घेता, सदर उपक्रम महिला आर्थिक विकास महामंडळामार्फत (माविम) नव तेजस्विनी- महाराष्ट्र ग्रामीण महिला उद्यम विकास प्रकल्पाच्या कालावधीत राबविण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

२. जेंडर ट्रान्सफॉरमेटीव्ह मॅकेनिझम या उपक्रमांतर्गत प्रामुख्याने लिंगसमभाव संचेतना व महिला सक्षमीकरण- Gender Equality & Women Empowerment (GEWE) आणि हवामान बदलाशी जुळवून घेणे त्याचबरोबर महिला उत्पादीत वस्तुंकरीता सर्वसमावेशक बाजारपेठ व्यवस्था (Market Inclusion) विकसित करणे या घटकांचा अंतर्भाव राहणार आहे. याकरिता माविमला Centre of Excellence (COE) म्हणून विकसित करण्याचे नियोजित आहे. तथापि, Centre of Excellence (COE) म्हणून विकसित होण्याकरिता व सदर घटकांवर अधिक सक्षमपणे काम करण्याकरिता माविमची क्षमता बांधणी करण्यात येणार आहे. Centre of Excellence (COE) मार्फत Climate Change Adaption म्हणजेच हवामान बदलाशी जुळवून घेण्याकरिता प्रकल्पातील गरीब कुटुंबांची क्षमता वाढविणे या विषयावर प्रामुख्याने कार्य करण्यात येणार आहे. त्यामुळे या गरीब कुटुंबांची हवामान बदलाशी तग धरून राहण्याची क्षमता वाढविण्यासाठी महिलांना केंद्रस्थानी ठेवून GATM या नाविन्यपूर्ण उपक्रमासाठी हे विशेष अनुदान मंजूर करण्यात येत आहे.

२.१) सदर प्रस्तावित Centre of Excellence (COE) मध्ये प्रामुख्याने खालीलप्रमाणे ४ आधारस्तंभावर कार्य करण्यात येणार आहे. :-

- १) **तांत्रिक आणि सल्लागार सेवा (Technical & advisory service) :-** राज्यस्तर, राष्ट्रीय स्तर व आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील विकासात्मक काम करणाऱ्या संस्थांना माविमने Climate Change Adaptation व Gender Equality & Women Empowerment (GEWE) साठी तयार केलेल्या पध्दतीचा अभ्यास करता यावा याकरीता तांत्रिक व सल्लागार सेवापुरवठा करण्याच्या दृष्टीने शिस्तबद्ध प्रोफेशनल अशी यंत्रणा विकसित करण्यात येणार आहे. याकरिता माविमची क्षमता वाढविण्यासाठी बाजारपेठेतून अनुभवी तज्ञ संस्थांच्या सेवा घेण्याचे नियोजित आहे. त्यांच्या तांत्रिक सहाय्यतेने माविममध्ये लोकल ते ग्लोबल पध्दतीच्या सर्व सेवा सुविधा विकसित करण्यात येतील.
- २) **पुरावा आणि ज्ञान (Evidence & Knowledge) :-** या स्तंभांतर्गत माविमने Climate Change Adaptation व जेंडर इक्वालिटी व वुमन एम्पावरमेंट पध्दतीसाठी विकसित केलेल्या उपाययोजनांचा जगाला दाखविण्याकरीता पुरावा-दाखल देण्यासाठी त्याचे knowledge प्रॉडक्ट तयार करणे तसेच प्रचार व प्रसार करण्याकरिता विविध माध्यमे विकसित करणे प्रस्तावित आहे. Centre of Excellence ला Climate change adaptation व जेंडर इक्वालिटी व वुमन एम्पावरमेंट परिणाम साध्य करणारे “ज्ञानकेंद्र” म्हणून विकसित करणे प्रस्तावित आहे. उदा. प्रशिक्षण मॉड्युल तयार करणे, डिजिटल मॉड्युल तयार करणे, अभ्यास दौरा आयोजित करण्याकरिता प्रणाली (Protocol) तयार करणे इ. ज्ञानभंडार विकसित करण्याकरीता तज्ञ संस्थेची सहाय्यता घेणे प्रस्तावित आहे. प्रामुख्याने माविमकडे विकसित केलेल्या कामाच्या Good Practices चा पुरावा दाखले देणारे ज्ञान भंडार विकसित करण्याचे प्रस्तावित आहे. म्हणजेच Centre of Excellence या विषयाकरीता Knowledge Resource Centre म्हणून विकसित करण्यात येणार आहे.
- ३) **अॅडव्होकेसी आणि धोरण (Advocacy and Policy) :-** या स्तंभांतर्गत Climate Change Adaptation व जेंडर इक्वालिटी व वुमन एम्पावरमेंट या विषयावर काम करणाऱ्या शासकीय विभागांशी कृती संगम करणे, खाजगी संस्थांसोबत नेटवर्किंग करणे व स्वयंसेवी संस्थांसोबत संवाद साधणे प्रस्तावित आहे. त्याचबरोबर या विषयाचे सातत्याने काम सुरू ठेवण्याकरीता नवनवीन कार्यपध्दतीचा शोध घेणे गरजेचे आहे. त्यामुळे Research and Development पध्दतीचा अवलंब करणे प्रस्तावित आहे. त्यास अनुसरून चर्चासत्र आयोजित करणे व शासनास वेळोवेळी उपाययोजना सादर करणे प्रस्तावित आहे. Advocacy

च्या माध्यमातून जनमाणसात जागृती निर्माण करणे व संघटन तयार करून प्रचार व प्रसार करण्यात येणार आहे.

४) **भागीदारी प्रस्थापित करणे (Partnership Promotion :-** या स्तंभांतर्गत Centre of Excellence (COE) मोठ्या प्रमाणावर Climate Change Adaptation व जेंडर इक्वालिटी व वुमन एम्पॉवरमेंट या विषयावर काम करण्याकरीता विविध खाजगी व शासकीय संस्थांसोबत भागीदारी प्रस्थापित करणे प्रस्तावित आहे. जागतिक भागीदारी मजबूत करणे हा UN SDG १७ चा एक विषय आहे, जो जागतिक विकासाच्या अजेंडाला प्राधान्य देतो. त्यानुसार Centre of Excellence (COE) चा व्यापक स्तरावर प्रचार व प्रसार करण्यासाठी विविध संस्थांसमवेत भागीदारी करण्याचे प्रस्तावित आहे. त्यामुळे Centre of Excellence (COE) च्या ध्येय आणि उद्दिष्टे पुढे नेण्यासाठी भागीदारी प्रमुख भूमिका बजावू शकेल.

३. जेंडर ट्रान्सफॉरमेटीव्ह मॅकॅनिझम (GTM) उपक्रमाकरिता \$५.२५ मिलियन (रु.४२.०० कोटी) इतके अनुदान (ग्रान्ट) मंजूर करण्यात आले असल्याने सदर प्रकल्पासाठी निधी अर्थसंकल्पीत करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

४. सदर प्रकल्पाची रक्कम परिगणित करताना १ USD = INR ८० यानुसार करण्यात आली आहे. तथापि, USD परकीय चलन दरात बदल होत असल्याने प्रकल्पाच्या रक्कमेत त्यानुषंगाने वेळोवेळी बदल करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

५. जेंडर ट्रान्सफॉरमेटीव्ह मॅकॅनिझम (GTM) उपक्रमाकरिता नवीन लेखाशिर्ष घेण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

६. जेंडर ट्रान्सफॉरमेटीव्ह मॅकॅनिझम (GTM) उपक्रम नव तेजस्विनी- महाराष्ट्र ग्रामीण महिला उद्यम विकास प्रकल्पाच्या कर्ज करार व कार्यक्रम करारातील अटी व शर्तीनुसार कार्यक्रम राबविण्याची जबाबदारी महिला आर्थिक विकास महामंडळाची राहिल.

७. जेंडर ट्रान्सफॉरमेटीव्ह मॅकॅनिझम (GTM) उपक्रमाच्या वार्षिक कृती आराखडा व अंदाजपत्रकास (Annual Work Plan and Budget- AWPB) नव तेजस्विनी- महाराष्ट्र ग्रामीण महिला उद्यम विकास प्रकल्पाच्या वार्षिक कृती आराखडा व अंदाजपत्रकानुसार (AWPB) मंजूरी घेण्यात यावी.

८. महिला आर्थिक विकास महामंडळाला नव तेजस्विनी- महाराष्ट्र ग्रामीण महिला उद्यम विकास प्रकल्पासाठी ज्या पध्दतीने निधी उपलब्ध करून दिला जातो त्याच धर्तीवर म्हणजेच, शासनामार्फत माविमला निधी उपलब्ध करून देण्यात येईल, तदनंतर माविमद्वारे तो खर्च करण्यात येईल. त्यानंतर झालेल्या खर्चाच्या अनुषंगाने माविममार्फत आयफॅडकडे विझॉव्हल ॲप्लीकेशन सादर करण्यात येईल. त्यानुसार आयफॅडकडून त्याची प्रतिपूर्ती झाल्यावर शासनास झालेल्या खर्चाचा परतावा मिळणार आहे. तसेच, हा निधी Conditional grant on achievement of results या तत्वावर मंजूर करण्यात आलेला आहे. म्हणजेच GTM च्या कृती नियोजनानुसार प्राप्त परिणामांची पूर्तता झाल्यावर तो निधी प्रकल्पास मिळणार आहे. सदर निधी महिला आर्थिक विकास महामंडळास वितरीत केल्यानंतर केंद्र शासनामार्फत आंतरराष्ट्रीय कृषी विकास निधी (IFAD) कडून याची प्रतिपूर्ती करून घेण्याबाबत महिला आर्थिक विकास महामंडळामार्फत आवश्यक कार्यवाही करण्यात यावी.

९. जेंडर ट्रान्सफॉरमेटीव्ह मॅकॅनिझम (GTM) उपक्रमाच्या अंमलबजावणी बाबत आवश्यकतेनुसार काही बदल/ सुधारणा करावयाची असल्यास दि.०८.०१.२०१९ च्या शासन निर्णयान्वये गठित करण्यात आलेल्या मा.मुख्य सचिव यांचे अध्यक्षतेखालील राज्यस्तरीय शक्तीप्रदान समितीच्या मंजूरीने करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

१०. सदर शासन निर्णय मा.मंत्रिमंडळाने दिनांक ३०.०७.२०२४ रोजीच्या बैठकीमध्ये दिलेल्या मान्यतेनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

११. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक २०२४०८२६१५२६०३२४३० असा आहे. हा शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(वि. रा. ठाकूर)

सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा.राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य यांचे प्रधान सचिव, राजभवन, मुंबई,
२. मा. सभापती, महाराष्ट्र विधानपरिषद, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई,
३. मा. अध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई,
४. मा. विरोधी पक्षनेता, विधानपरिषद / विधानसभा, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई,
५. मा. उप सभापती, महाराष्ट्र विधानपरिषद, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई,
६. मा. उपाध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई,
७. सर्व सन्माननीय सदस्य, विधानपरिषद / विधानसभा, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई,
८. मा. मुख्य सचिव यांचे उपसचिव महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई,
९. मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
१०. मा. उप मुख्यमंत्री (वित्त व नियोजन) यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
११. मा. उप मुख्यमंत्री (गृह) यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
१२. सर्व मा.मंत्री यांचे खाजगी सचिव,
१३. मंत्रालयीन विभागांचे सर्व अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव,
१४. प्रधान सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय (विधानपरिषद), विधानभवन, मुंबई,
१५. प्रधान सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय (विधानसभा), विधानभवन, मुंबई,
१६. प्रबंधक, उच्च न्यायालय (मूळ न्याय शाखा), मुंबई / औरंगाबाद / नागपूर,
१७. प्रबंधक, उच्च न्यायालय (अपिल शाखा), मुंबई / औरंगाबाद / नागपूर,
१८. प्रबंधक, महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबई / औरंगाबाद / नागपूर,
१९. प्रबंधक, लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त, मुंबई,
२०. महासंचालक, माहिती जनसंपर्क संचालनालय, मंत्रालय, मुंबई,
२१. सर्व जिल्हाधिकारी,
२२. आयुक्त, महिला व बाल विकास, पुणे,
२३. व्यवस्थापकीय संचालक, महिला आर्थिक विकास महामंडळ, बांद्रा, मुंबई,
२४. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद,
२५. प्रकल्प संचालक, जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा,
२६. जिल्हा नियोजन अधिकारी,

२७. मानव विकास मिशन अधिकारी,
२८. जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी,
२९. खादी ग्रामोद्योग विभाग प्रतिनिधी,
३०. कृषी, कौशल्य विकास, आरोग्य, शिक्षण यांसारख्या जिल्हा स्तरावरील विविध विकासात्मक विभागांचे जिल्हा प्रतिनिधी,
३१. प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प,
३२. जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी,
३३. नाबार्ड जिल्हा प्रतिनिधी,
३४. अग्रणी बँक अधिकारी,
३५. स्वयंसेवी संस्था नेटवर्क प्रतिनिधी,
३६. माविमचे जिल्हा समन्वय अधिकारी,
३७. सर्व सह सचिव/उप सचिव/अवर सचिव/कक्ष अधिकारी, महिला व बाल विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
३८. निवड नस्ती/का-१०.